

Bliv medlem (<http://www.historie-online.dk/bliv-medlem>)

› Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) › Slaveejerens død

Slaveejerens død

Visninger: 423

doed&title=)

Tre dage i april
(<http://www.historieonline.dk/boger/anmeldelser-55/romaner/tre-dage-i-april>)

I 1782 var velstanden blandt det københavnske handelsborgerskab på sit højeste. Flere hundrede skibe under dansk flag pløjede verdenshavens bølger, og rigets egentlige magthaver, Ove Høegh-Guldberg kunne begejstret konstatere: "Tænk, hvad kommer vi har,

15 millioner rigsdaler svævende i havet". For af en de absolutte hovedpersoner i dette økonomiske eventyr, skatmester Heinrich Carl Schimmelmann, var tiden dog ved at rinde ud. Han døde den 15. februar dette år og efterlod sig et forretningsimperium, der havde gjort ham til landets største skatteyder og en af Nordeuropas mest velhavende personer. Men hvem havde egentlig skabt denne enorme rigdom?

Niels Brimnes, der forsker i imperium- og kolonihistorie ved Aarhus Universitet, har med H.C. Schimmelmanns mange aktiviteter som udgangspunkt givet et meget interessant og tankevækkende svar i denne nyeste bog i serien 100 danmarkshistorier. Rigdommen havde mange kilder, og Schimmelmann øste flittigt af dem. På de danske øer i Caribien havde han i 1763 købt fire store plantager af kronen: to på St. Croix og en på hver af de mindre øer St. Thomas og St. Jan. De krævede en arbejdsstyrke på omkring 1.000 mennesker, der gjorde Schimmelmann til en af landets største slaveejere – måske den største. I 1782 var det vestindiske sukker en guldgrube, for markedet var umætteligt, og det var efterhånden ikke kun i de københavnske palæer, den blev serveret, men også hos borgerskabet i provinsbyerne og blandt velhavende bønder. Og det, der ikke blev konsumeret her, var en eftertragtet eksportvare, der lignede godt på statsbudgettet.

H.C. Schimmelmann var engageret i alle dele af den lukrative handel, og han havde mange skibe i søen. De fleste transporterede råsuikeret fra Vestindien til hans sukkerraffinaderier i København, men enkelte skulle på en længere rejse, for det hårde slid på plantagerne i Caribien krævede stadig nye forsyninger af den slavegjorte arbejdskraft. Den blev hentet på Afrikas vestkyst, og her var 1782 også en travl periode. Antallet af danske forter og anlæg var vokset til seks med hovedfortet Christiansborg som det centrale, og mindst fem danske skibe satte kurs over Atlanten med en samlet last på 1.831 slavegjorte afrikanere. Det hvide sukker, et af rigdommens vigtigste råstoffer, var uløselig knyttet sammen med den transatlantiske slavehandels rædsler og Caribiens slavesamfund. Og det var den danske stat, der stod bag den profitable sukkerøkonomi efter opløsningen af Vestindisk-guineisk Kompagni i 1754.

Alene i 1782 drejede det sig om mere end 10 millioner kilo, der indbragte staten 30.000 rigsdaler i told og efterfølgende kunne bortauctioneres for omkring to millioner rigsdaler. Plantageejerne på St. Croix, den danske stat og ikke mindst Schimmelmanns forretningsimperium havde kronede dage, medens måden, det skete på, udgør det mørkeste kapitel i Danmarkshistorien. Sukkerrør er en vanskelig afgrøde, der kræver hårdt arbejde, og det blev udført af slaver – eller "slavegjorte", som det nu hedder for at markere, at slave er noget, man gøres til af andre. Og her var danskerne særdeles aktive, så frem til begyndelsen af 1800-tallet blev mere end 100.000 afrikanere købt og sejlet til Amerika. Hvis de overlevede turen over Atlanten i de tætpackede flydende fængsler, der kunne medbringe op til 500 slavegjorte, ventede det ubarmhjertige slid, hvor deres arbejdskraft blev udnyttet til det yderste. Omkring en tredjedel overlevede ikke det første år, og det krævede hele tiden nye forsyninger, så de caribiske kolonisamfund tilførtes i anden halvdel af 1700-tallet mere end 75.000 nye slavegjorte indbyggere.

At gøre slaver og sukker til den eneste kilde til den københavnske rigdom vil dog være en stærk forsimpel af vores problematiske fortid. De store fortjenester blev også hentet fra fjerne steder i Asien, for både Indien og Kina havde eftertragtede varer som bomuldstekstiler og te, der kunne forgylde aktionærerne i Danmarks største virksomhed, Asiatick Kompagni. Det levede i 1782 i bedste velgående, selv om man havde mistet monopollet på handelen i Indien i 1772. Her spillede kompagniet dog fortsat en væsentlig rolle, og når en skibsladning bomuldstekstiler nåede til København blev den bortauctioneret for langt over 100.000 rigsdaler. Den mest indbringende aktivitet var dog Kinahandelen, hvor de store fregatter med besætninger på over 100 mand efter en rejse på halvandet år vendte hjem med lasten fyldt med te, ind imellem suppleret med en mindre mængde porcelæn og silke.

De kinesiske bønder, der dyrkede teplanterne, og de indiske vævere, der fremstillede bomuldstekstilerne, blev ikke velhavende på deres arbejde, der i København blev handlet til store summer. Schimmelmann var storaktionær i Asiatick Kompagni, og desuden omfattede hans forretningsimperium adskillige godser, hvis indtægter også hvilede på en massiv udnyttelse af arbejdskraften. På Lindenborg ved Limfjorden satte stavnsbåndet snævre grænser for fæstebøndernes mobilitet, og det ubegrænsede hoveri sikrede en uindskrænket råderet over deres arbejdskraft. Det stod endnu værre til på hans besiddelser i Slesvig-Holsten, for her herskede lvegenskaben stadig, og landbefolkningen var at regne som en slags inventar, bundet til godset.

Så svaret på, hvad de store formuer i København i slutningen af 1700-tallet byggede på, var hårdt arbejde udført af producenter over hele verden. Som forfatteren konkluderer, så er det, når nogen bliver så ualmindeligt rige og privilegerede som Schimmelmann et sted på jorden, fordi andre bliver eller forbliver fattige og undertrykte andre steder på jorden. Den regel er både gyldig for 1782 og i dag, og selv om den danske kolonifortid i de senere år har været genstand for en del debat, der overvejende har koncentreret sig om det dystre kapitel om sukker og slaver, er historien mere kompleks og omfatter også blandt andet teplukkere og bomuldsvævere. Og hvordan skal vi forholde os til den problematiske fortid? Det har der været adskillige meninger om. Et museum for slaveriet, undskyldning til efterkommere, smide buster og statuer af personer med tilknytning til slavehandelen i havnen. Eller skrive bøger, der kan nuancere debatten. Niels Brimnes har heldigvis valgt den sidste mulighed, og det er blevet en bog, der kan anbefales på det varmeste.

[Historie-online.dk, den 30. marts 2022]

← Forrige artikel (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/1700-arene/den-danske-droem-om-revanche>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

(<http://www.historie-online.dk/boger/magten-og-kulturen>)

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/byen-braender>) (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/1700-arene/enevaeldens-kroninger>)